

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2016/17:3631

av Emma Henriksson m.fl. (KD, M, C, L)

med anledning av skr. 2016/17:110 Riksrevisionens rapport om statens styrning genom riktade statsbidrag inom hälso- och sjukvården

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att framöver fastställa en bortre tidsgräns för nya riktade statsbidrag och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utforma statsbidragen på ett sätt som underlättar uppföljning och effektutvärdering och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn av befintliga riktade statsbidrag som saknar en tidsgräns och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att staten ska ta fram en systematisk process i samband med beslut om införande av nya riktade statsbidrag inom hälso- och sjukvården och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om prestationsbaserade statsbidrag inom hälso- och sjukvården och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Riksrevisionens rapport om statens styrning genom riktade statsbidrag inom hälso- och sjukvården är viktig och av principiell betydelse. Den förtjänar att tas på allvar. Vi delar i betydande delar Riksrevisionens analys och rekommendationer, samtidigt som vi i vissa viktiga avseenden gör andra bedömningar.

Alliansens partier delar Riksrevisionens analys att det saknas en systematisk process i samband med att beslut ska fattas om att införa riktade statsbidrag. Det är viktigt att staten dels är återhållsam när det gäller att införa nya riktade statsbidrag, dels tar fram

en nationell plan för att få till stånd en mer systematisk process i samband med beslut om nya riktade statsbidrag. Det ska vara ordning och reda i alla delar av välfärden och dess styrning.

Alliansens partier delar i huvudsak även Riksrevisionens analys att de flesta av nuvarande riktade statsbidrag inte kan definieras som tidsbegränsade. Riksrevisionens rapport visar att 15 av 24 riktade statsbidrag pågått under än längre period än fyra år. Det strider, menar Riksrevisionen, i grunden mot nuvarande statsbidragsreform. Riksrevisionens slutsats är att det är svårt för regeringen, generellt sett, att avsluta statsbidrag som pågått under en lång följd av år.

Vi delar den bakomliggande analysen att statsbidragens längd leder till oavsedda konsekvenser. Kortvariga statsbidrag kan å ena sidan leda till kortsiktighet och ryckighet i beslutsfattandet. Statsbidrag som å andra sidan pågår under en längre period kan medföra ovisshet i mottagarens planering eftersom statsbidragen varje år omprövas i samband med beslut om statsbudgeten.

Alliansens partier förespråkar att regeringen dels ska följa Riksrevisionens rekommendation att framöver fastställa en bortre tidsgräns vid införande av nya riktade statsbidrag, dels ska göra en översyn av befintliga riktade statsbidrag som saknar en tidsgräns i syfte att analysera om en sådan tidsgräns behövs.

Riksrevisionen uttrycker att statlig styrning av prioriteringar sänder motstridiga signaler. Det kan handla om att landsting får statsbidrag för att uppfylla vissa lagkrav men inte andra, vilket medför att de lagkrav som åtföljs av resursförstärkningar prioriteras framför andra lagkrav som inte stöds av riktade statsbidrag. Detta kan säkert vara ett problem; samtidigt är ju syftet med särskilda satsningar att sätta fokus på vissa saker som under en viss tidsperiod ska prioriteras.

Det är därför viktigt att slå fast att när det gäller särskilt stora utmaningar och omfattande problem som har att göra med landstings och kommuners förmåga att leva upp till befintlig lagstiftning och tillgodose invånarna med den service de har rätt till kan riktade väl avvägda tidsbegränsade statsbidrag vara ett verksamt redskap. Detta gäller inte minst, trots att det ibland kan förekomma målkonflikter, prestationsbaserade riktade statsbidrag.

Ett sådant redskap var alliansregeringens införande av den s.k. kömiljarden i syfte att korta de långa väntetiderna i vården. Den gav tydliga resultat. År 2007 fick var fjärde patient vänta mer än 90 dagar på operation inom specialistvården. År 2014 var det drygt var åttonde patient. Nu växer köerna i vården igen, kraftigt. Det är återigen var fjärde patient som får vänta längre än vårdgarantins 90 dagar. Situationen är den allvarligaste sedan mätningarna inleddes 2011.¹

Riksrevisionen tar specifikt upp kömiljarden i sin rapport. Av goda skäl. Den är principiellt viktig och adresserar en av svensk hälso- och sjukvårds allra största utmaningar – vårdköerna. Nuvarande regering fattade beslut om att avskaffa kömiljarden, trots att den inneburit tydliga positiva framsteg avseende väntetiderna i vården, och ersatte densamma med en s.k. professionsmiljard utan några som helst resultatmässiga krav eller ambitioner att utvärdera resultaten.

Riksrevisionen tar därtill upp att det numera är vanligt att statsbidrag inriktas mot att utveckla och förbättra vården och trycker på att det var något som riksdag och regering i utformandet av statsbidragsreformen 1993 ville undvika. Riksrevisionen slår vidare fast,

¹ Källa: Sveriges Kommuner och Landsting, uppföljning av vårdgarantin.

den självklara slutsatsen, att det är tydligt att riktade statsbidrag är ett politiskt styrmedel.

Det anser Alliansens partier att statsbidragen ska fortsätta att vara. Det är ju själva syftet med att nationellt vidta politiska åtgärder som ett medel att försöka lösa problem såsom att alla patienter har rätt till rätt vård i rätt tid av hög kvalitet oavsett var i landet man bor. Nuvarande regionala skillnader avseende väntetider i vården är oacceptabla. I detta avseende kan prestationsbaserade riktade statsbidrag vara en viktig del av de redskap som ska användas för att komma till rätta med de växande regionala skillnaderna inom hälso- och sjukvården.

Riksrevisionen har emellertid rätt i sin grundläggande kritik att det långt ifrån alltid är tydligt hur aktiviteter hänger ihop med mål och önskade effekter avseende de riktade statsbidragen. Därtill, och där får alla regeringar ta sin del av ansvaret, är det allvarligt att regeringen generellt sett inte ställer krav på långsiktig uppföljning efter att statsbidragen avslutats.

Detta får till följd att det uppstår brister i möjligheterna att upptäcka effekter av statsbidragen som framkommer först efter en längre tid. Därtill blir det svårt att avgöra om effekterna av de riktade statsbidragen består eller försvinner när bidraget har avskaffats. Allt detta pekar på betydelsen av mer ändamålsenlig uppföljning och utvärdering. Alliansens partier förespråkar att de riktade statsbidragen fortsättningsvis utformas så att det underlättar uppföljning och effektutvärdering.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har i sin rapport Psykisk hälsa – ett gemensamt ansvar tagit fram några intressanta och viktiga principer för hur staten bör agera gällande särskilda statliga satsningar. Deras rapport handlar specifikt om statens satsningar på att förbättra den psykiska hälsan hos befolkningen. Men dessa bör kunna användas mer generellt.²

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys rekommendationer bör kunna tas till vara i samband med arbetet med att ta fram en systematisk process vid beslut om införande av nya riktade statsbidrag. Myndighetens rekommendationer handlar om att försöka inrikta statens insatser mot sådant som endast staten kan göra eller gör mer effektivt än andra aktörer.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys slår vidare fast att det handlar om att fokusera på hur de samlade resurserna kan leda till långsiktiga effekter, snarare än på en avgränsad statlig satsning. Därtill om vikten av att kunna skapa en sammanhållen struktur med mål och insatser. Ökat fokus på analys, uppföljning och lärande. Därutöver mer fokus på delaktighet och inflytande för patienter, brukare och anhöriga.

Alliansens partier föreslår sammanfattningsvis riksdagen att besluta att regeringen, i huvudsak, ska följa Riksrevisionens rekommendationer gällande riktade statsbidrag:

- Att framöver fastställa en bortre tidsgräns för nya riktade statsbidrag.
- Att utforma statsbidrag på ett sätt som underlättar uppföljning och effektutvärdering.
- Att göra en översyn av befintliga riktade statsbidrag som saknar en tidsgräns.

Därtill föreslår Alliansens partier att vikten av att använda prestationsbaserade statsbidrag lyfts fram vid allvarliga problem som inte har kunnat lösas såsom exempelvis de långa vårdköerna, och betydelsen av att deras effekter utvärderas över tid även efter att bidragen avslutats slås fast.

² Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Rapport 2015:10 Psykisk hälsa – ett gemensamt ansvar. Lärdomar från PRIO och tidigare statliga satsningar sedan 1995.

Det ska vara ett krav vid införande av riktade statsbidrag, inte minst prestationsbaserade, att de regelbundet utvärderas även efter att de har tagits bort. Detta eftersom det är viktigt att kunna mäta effekter som uppstår på längre sikt och om bidragets effekter är bestående.

Därtill ska staten ta fram en nationell övergripande plan för att få till stånd en systematisk och metodisk process som fungerar väl vid beslut om införande av nya riktade statsbidrag.

Regeringens hållning att bara låta Riksrevisionens rekommendationer försvinna ned i en byrålåda på Socialdepartementet utan åtgärder är oroande. Därtill är regeringens attityd avseende utvärdering och uppföljning bekymmersam. Regeringen uttrycker i sin skrivelse att den inte har för avsikt att följa upp alla statsbidrags effekter och att det inte generellt bör införas förslag om tidsgränser för nya riktade statsbidrag.

Statens användande av riktade statsbidrag inom hälso- och sjukvården är ett av många redskap för att stödja arbetet för att försöka skapa bästa möjliga välfärd åt alla patienter i vården. Det är patienternas vård och rättigheter som ska vara i fokus. Om det är nödvändigt ska staten vara beredd att använda riktade väl avvägda tidsbegränsade statsbidrag inom hälso- och sjukvården som ställer krav på resultat och uppföljning av deras effekter.

Emma Henriksson (KD)

Cecilia Widegren (M)

Barbro Westerholm (L)

Anders W Jonsson (C)